

SÁMEDIGGI
SÁMITIGGE
SÁÁ'MTE'ĠĠ
SAAMELAISKÄRÄJÄT

LAUSUNTO
6.9.2021
Dnro: 474/D.a.2/2021

Ympäristöministeriö
kirjaamo@ym.fi

Saamelaiskäräjien lausunto hallituksen esityksestä ilmastolaiksi

Viite: VN/14302/2019

Aluksi

Ympäristöministeriö on pyytänyt Saamelaiskäräjiltä lausuntoa hallituksen esityksestä uudeksi ilmastolaiksi. Esityksen tavoitteena on hillitä ilmastonmuutosta ja edistää ilmastonmuutokseen sopeutumista. Keskeinen tavoite on varmistaa, että Suomi saavuttaa hiilineutraaliuden vuonna 2035 ja sen jälkeen hiilinegatiivisuuden. Uuden ilmastolain myötä tavoitteena on niin ikään vahvistaa lain perus- ja ihmisoikeusnäkökulmaa ja edistää ilmastotoimien oikeudenmukaisuutta. Erityisesti pyritään vahvistamaan eri tahojen osallistumista ilmastopolitiikan suunnitelmien valmisteluun. Samoin tavoitteena on edistää saamelaisten oikeuksien huomioon ottamista ilmastopolitiikassa. Lain valmistelun yhteydessä on käyty saamelaiskäräjistä annetun lain 9 §:n mukaiset neuvottelut ympäristöministeriön ja saamelaiskäräjien välillä 27.10.2020 sekä 22.4.2021.

Yleisiä huomioita esityksestä

Saamelaiskäräjät on nostanut vaalikauden 2020–2023 keskeisiin tavoitteisiinsa ilmastonmuutoksen saamelaiskulttuurille aiheutuvien vaikutusten hallinnan sekä saamelaisen ilmastoneuvoston perustamisen ja sopeutusohjelman laatimisen.

Saamelaiskäräjät pitää ilmastolain uudistamista tärkeänä saamelaisten, saamelaisen elämänmuodon sekä saamelaisten perinteisten elinkeinojen tulevaisuuden kannalta. Arktinen alue, johon saamelaisten kotiseutualue kuuluu, lämpenee yli kaksi kertaa muita alueita nopeammin ilmastonmuutoksen myötä.¹ Saamelaiset alkuperäiskansana ovat tiiviisti sidoksissa saamelaisten kotiseutualueen maihin ja vesiin. Hiilineutraaliuden tavoittelemisen, hiilinielujen vahvistaminen ja ilmaston lämpenemisen hillitseminen ovat näin ollen saamelaisten tulevaisuuden kannalta välttämättömiä toimenpiteitä. Ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen sekä luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen estäminen kulkevat käsi kädessä saamelaisten kielen, kulttuurin ja perinteisten elinkeinojen säilymisen, sukupolvelta toiselle siirtämisen ja harjoittamisen edellytysten turvaamisen kanssa.

Kansallista ilmastopolitiikkaa ohjaavassa ilmastolaissa ei ole tähän mennessä ollut mainintaa saamelaisista, eikä saamelaisten kulttuurisia ja kielellisiä erityispiirteitä ja tarpeita ole juurikaan huomioitu ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmässä. Saamelaiskäräjät pitääkin hyvänä sitä, että nyt käsillä olevan ilmastolakiesityksen tavoitteena on edistää saamelaisten oikeuksien huomioimista ilmastopolitiikassa, ja että tavoite on kirjattu myös lain ja suunnittelujärjestelmän tavoitteita koskevaan 2 §:ään.

¹ IPCC, Sixth Assessment Report, Climate Change 2021: The Physical Science Basis. 9.8.2021.

Saamelaiskäräjät pitäisi hyvänä, että 2 §:n perusteluissa olisi maininta myös saamelaiskulttuurin heikentämiskiellostä. Saamelaiskäräjät esittääkin, että säännöskohtaisiin perusteluihin 2 §:n osalta sivulle 38 tehdään seuraava lisäys (punaisella):

*Momentin 2 kohdan mukaan lain ja suunnittelujärjestelmän tavoitteena olisi osaltaan turvata saamelaisien edellytykset ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Tavoitteella pyrittäisiin varmistamaan perustuslain 17 §:n 3 momentin saamelaisia koskevien oikeuksien toteutuminen ilmastolain soveltamisalalla. **Tavoitteella pyritään niin ikään varmistamaan, että saamelaiskulttuurin harjoittamisedellytyksiä ei heikennetä ilmastolain mukaisilla suunnitelmilla.** Ilmastonmuutos etenee nopeammin pohjoisilla leveysasteilla, ja näin ollen ilmastonmuutoksen vaikutukset kohdistuvat erityisellä tavalla saamelaisiin. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa ja ilmastonmuutos tulee todennäköisesti vaikuttamaan haitallisesti saamelaisten kulttuuriin, joka on sidoksissa arktiseen luontoon ja ~~lumeen~~. Saamelaisten edellytyksiä ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan edistettäisiin erityisesti lain 14 §:ssä.*

Hiilineutraalustavoite ja päästövähennystavoitteet (2 §)

Ilmastolain muutoksen yhtenä tavoitteena on vahvistaa hiilinieluja. Saamelaiskäräjät pitää tavoitetta hyvänä ja saamelaisen elämänmuodon ja perinteisten saamelaiselinkeinojen harjoittamisedellytysten kannalta erittäin oleellisena, sillä hiilipäästöt ovat merkittävä syy myös arktisen alueen nopealle lämpenemiselle. Metsät, maaperä ja valtameret ovat luonnon tärkeimpiä hiilinieluja. Saamelaiskäräjät toteaa tässä yhteydessä, että saamelaisten kotiseutualueen metsiä ja maaperää tulisi säilyttää hiilinieluinä niin paljon kuin mahdollista. Hiilinielujen vahvistamisella on positiivisia vaikutuksia niin hiilipäästöjen sitomisen kuin saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamisedellytysten turvaamisenkin kannalta.

Saamelaiskäräjät on saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisessa neuvottelussa ympäristöministeriön kanssa tuonut esiin, että myös saamelaisten perinteisissä elinkeinoissa käytettävien moottoriajoneuvojen energiatehokkuuden ja vähäpäästöisyyden kehittäminen on tärkeää. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan olisi toivottavaa, että vähäpäästöisyyteen kannustavia hankintatukia ja kannustimia kohdistettaisiin myös saamelaisten perinteisissä elinkeinoissa käytettäviin moottorikelkkoihin ja mönkijöihin sekä mahdollisiin muihin ajoneuvoihin, jotta elinkeinonharjoittajat pystyisivät tekemään mahdollisimman vähän luontoa kuormittavia hankintoja. Edelleen on muistettava, että ajoneuvojen vähäpäästöisyyden ja toisaalta pohjoisissa oloissa toimivuuden kehittäminen on vielä hyvin alkuvaiheessa, joten oikeudenmukainen siirtymä on tarpeellinen.

Valtion viranomaisen ja kunnallisen viranomaisen edistämisvelvoite (5 §)

Ei huomioita.

Suunnittelujärjestelmä, erityisesti uusi maankäyttösektorin suunnitelma (7–13 §)

Saamelaiskäräjät pitää hyvänä sitä, että ilmastopolitiikan suunnitelmista pyydetään lausunnot niin Saamelaiskäräjiltä, Kolttien kyläkokoukselta kuin saamelaiselta ilmastoneuvostoltakin. Ilmastolaki-luonnoksen 13 § vahvistaa Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan saamelaisten osallistumis- ja

vaikuttamismahdollisuuksia ilmastopolitiikan suunnittelussa ja lisää tietopohjaa suunnitelmien vaikutuksista saamelaiskulttuuriin.

Ilmastopolitiikan seuranta ja ilmastovuosikertomus (15–18 §)

Ei huomioita.

Saamelaiskulttuurin edistäminen, saamelainen ilmastoneuvosto (mm. 14 §, 21 §)

Ilmastolakiluonnoksen 14 §:ssä säädetään saamelaiskulttuurin edistämisestä. Perusteluissa sivulla 22 todetaan, että *14 §:n nojalla viranomaisen olisi jatkossa jokaisen suunnitelman valmistelun yhteydessä käytävä neuvottelut Saamelaiskäräjien kanssa. Ministeriöiden olisi näin ollen jatkossa käytävä neuvottelut Saamelaiskäräjien kanssa riippumatta esimerkiksi suunnitelman sisällöstä tai tosiasiallisista vaikutuksista saamelaiskulttuuriin. Myös ehdotetussa saamelaiskäräjälaiissa ilmastoasiat lisättäisiin omaksi kohdakseen neuvotteluelvoitetta koskevaan 9 §:ään.*

Saamelaiskäräjät ei näe tarpeellisenä saamelaiskäräjälain 9 §:n muuttamista nyt kyseessä olevan asian osalta. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan neuvotteluelvoite ilmastoon liittyvistä asioista on olemassa jo voimassa olevan saamelaiskäräjälain 9 §:n 6 kohdan perusteella. Saamelaiskäräjät ei näe tarpeellisenä, että myöskään neuvotteluelvoitteesta aiheutuneita kustannuksia eritellään lain perusteluissa, sillä saamelaiskäräjälain 9 §:n mukainen neuvotteluelvoite ei ole uusi. Saamelaiskäräjät pitää hyvänä 14 §:n varsinaista tekstiä, mutta pyytää ympäristöministeriötä tarkistamaan perusteluja edellä esitetyiltä osin.

Ilmastolakiluonnoksen 21 §:ssä säädetään saamelaisesta ilmastoneuvostosta seuraavasti:

”Edellä 9-12 §:ssä tarkoitettujen suunnitelmien valmistelun tueksi valtioneuvosto nimittää määräajaksi saamelaisen ilmastoneuvoston. Saamelaisessa ilmastoneuvostossa tulee olla edustettuna saamelaisen perinteisen tiedon haltijoita ja edustus keskeisiltä tieteenaloilta. Saamelaisen ilmastoneuvoston tehtävänä on antaa lausuntoja 9-12 §:ssä tarkoitetuista suunnitelmista saamelaiskulttuurin edistämisen osalta. Saamelainen ilmastoneuvosto voi suorittaa myös muita ilmastonmuutosta ja saamelaisten kulttuuriin ja oikeuksiin liittyviä tietopohjan tuottamista koskevia tehtäviä.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä saamelaisen ilmastoneuvoston kokoonpanosta, jäsenten nimittämisestä, ilmastoneuvoston toimikausista ja tehtävistä.”

Neuvosto olisi riippumaton asiantuntijaelin, jonka valtioneuvosto nimittäisi ilmastopolitiikan suunnitelmien valmistelun tueksi. Perusteluissa sivulla 55 todetaan, että *ilmastoneuvoston tarkoituksena olisi tukea suunnitelmien valmistelua ja tuottaa tietopohjaa niin, että valmistelussa tunnistettaisiin ja otettaisiin huomioon saamelaiskulttuurin edistämisen kannalta keskeiset seikat. Valtioneuvosto nimittäisi ilmastoneuvoston määräajaksi eli esimerkiksi muutamaksi vuodeksi kerrallaan, ja sen työskentelyn järjestämisestä vastaisi ympäristöministeriö. Käytännössä ilmastoneuvoston toiminta painottuisi erityisesti suunnitelmien valmistelun ajalle. Ilmastoneuvoston toiminnassa huomioitaisiin mahdollisuus saamen kielten käyttämiseen.*

Saamelaiskäräjät pitää hyvänä sitä, että saamelaisen ilmastoneuvoston osalta sekä pykälätekstissä että perusteluissa korostetaan saamelaisten perinteisen tiedon merkitystä ja sitä, että saamelaisessa

ilmastoneuvostossa tulee olla jäsenenä saamelaisen perinteisen tiedon haltijoita. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan saamelaisten perinteinen tieto on avainasemassa ilmastonmuutosten vaikutusten hillinnässä ja niihin sopeutumisessa saamelaisten osalta. Saamelaiskäräjien rooli saamelaisen ilmastoneuvoston jäsenten nimeämisen yhteydessä tulee varmistaa ilmastolaissa. Saamelaiskäräjillä on paras tieto muun muassa saamelaisen perinteisen tiedon haltijoista. Saamelaiskäräjät esittää, että 21 §:n perusteluihin kirjataan asia joko niin, että valtioneuvosto nimittää saamelaisen ilmastoneuvoston Saamelaiskäräjien esityksestä tai niin, että Saamelaiskäräjiä kuullaan kokoonpanosta ennen saamelaisen ilmastoneuvoston nimittämistä.

Ilmastonmuutoksen saamelaisille aiheuttamat vaikutukset ja ennen kaikkea vaikutuksiin sopeutuminen ovat saamelaisten näkökulmasta lähitulevaisuuden suurimpia haasteita. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan saamelaisen ilmastoneuvoston tulisi olla pysyvä toimielin, sillä sen asiantuntemusta tarvitaan ilmastopolitiikan saralla laajemminkin, kuin ainoastaan suunnitelmien valmistelun tueksi ja niiden valmistelun ajaksi. Mikäli saamelainen ilmastoneuvosto toimii ainoastaan suunnitelmien valmistelun aikana, sen resurssit kuluvat pelkästään suunnitelmien valmistelun tukemiseen, eikä muunlaisiin ilmastopoliittisiin asioihin kommentoimiseen, tietopohjan tuottamiseen tai toimenpide-esitysten pohtimiseen ja antamiseen jäisi käytännössä aikaa.

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan perustettava saamelaista ilmastoneuvostoa tulisi käyttää resurssina, joka aktiivisesti seuraa ilmastonmuutoksen vaikutuksia saamelaisille, tuottaa tietopohjaa ilmastonmuutoksen vaikutuksista saamelaisille sekä tekee toimenpide-esityksiä saamelaiskulttuurille aiheutuvien vaikutusten hillitsemiseksi. Saamelaiskäräjillä ei ole nykyisten resurssien puitteissa aktiivisesti toteuttaa edellä mainittuja tehtäviä. Pysyvä saamelainen ilmastoneuvosto on Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan välttämätön, jotta sekä Suomen valtio että saamelaiset itse saavat tietoa ilmastonmuutoksen vaikutuksista saamelaiskulttuuriin ja jotta vaikutuksiin pystyttäisiin sopeutumaan. Saamelaiskäräjät näkee yhtenä saamelaisen ilmastoneuvoston tärkeimmistä tehtävistä sen, että neuvosto tuottaa saamelaisille itselleen tietoa ilmastonmuutoksen vaikutuksista ja auttaa sitä kautta saamelaisia sopeutumaan ilmastonmuutokseen. Saamelaiskäräjät esittää, että tämä kirjataan näkyviin 21 §:n perusteluihin.

Jotta saamelainen ilmastoneuvosto pystyisi täyttämään edellä mainitut tehtävät, tulee ilmastolakiuonnoksen saamelaista ilmastoneuvostoa koskevaa 21 §:ää tarkentaa.

Saamelaiskäräjät esittää, että ilmastolain 21 § muotoillaan seuraavasti (lisäykset punaisella, poistettavaksi esitetyt kohdat yliviivattu):

21 §

Saamelainen ilmastoneuvosto

”Edellä 9—12 §:ssä tarkoitettujen suunnitelmien valmistelun tueksi valtioneuvosto nimittää määrääjäksi neljäksi vuodeksi kerrallaan saamelaisen ilmastoneuvoston. Saamelaisessa ilmastoneuvostossa tulee olla edustettuna saamelaisen perinteisen tiedon haltijoita ja edustus keskeisiltä tieteenaloilta.

Saamelaisen ilmastoneuvoston tehtävänä on antaa lausuntoja 9—12 §:ssä tarkoitetuista suunnitelmista saamelaiskulttuurin edistämisen osalta. Saamelainen ilmastoneuvosto voi suorittaa myös muita ilmastonmuutosta ja saamelaisten kulttuuriin ja oikeuksiin liittyviä tietopohjan tuottamista koskevia tehtäviä. Saamelaisen ilmastoneuvoston tehtävänä on lisäksi tuottaa ja koostaa tietoa ilmastonmuutoksen vaikutuksista saamelaiskulttuurille ja tunnistaa

tietotarpeita ilmastonmuutokseen sopeutumisesta saamelaisten osalta ilmastopoliitiikan suunnittelua, toimeenpanoa, seuranta ja päätöksentekoa varten. Saamelainen ilmastoneuvosto voi myös antaa toimenpide-esityksiä ilmastonmuutoksen saamelaiskulttuurille aiheuttamien vaikutusten hillitsemiseksi.

Saamelaiskäräjät huomauttaa vielä, että lain saamelaiskäräjistä 6 §:n mukaan Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä, eli Saamelaiskäräjät ilmaisee saamelaisten virallisen kannan myös ilmastoasioissa saamelaisen ilmastoneuvoston perustamisen jälkeen.

Suomen ilmastopaneeli (20 §)

Ei huomioita.

Muutoksenhaku (22 §)

Saamelaiskäräjät pitää hyvänä sitä, että 22 §:n myötä Saamelaiskäräjille sekä Kolttien kyläkokoukselle tulisi valitusoikeus ilmastolain mukaisista valtioneuvoston päätöksistä.

Muita huomioita

Saamelaiskäräjät huomauttaa, että ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuuden heikentyminen kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa ja tästä syystä nyt valmisteilla olevien ilmastolain ja luonnonsuojelulain synergiapotentiaalia olisi vielä aiheellista tarkastella ja pohtia, voitaisiinko sitä hyödyntää nykyistä paremmin. Esimerkiksi ilmastolakiluonnokseen ei sisälly erityisiä luontoa, luontotyyppejä tai lajeja koskevia säännöksiä lukuun ottamatta 8 §:ää, joka koskee ilmastopoliittisten suunnitelmien yleisiä vaatimuksia. Ilmastolakiluonnoksen 8 §:n 2 momentin kohdan 7 mukaan suunnitelmien valmistelussa on otettava huomioon suunnitelmien mahdolliset vaikutukset kotimaiseen ruokaturvaan ja luonnon monimuotoisuuteen. Ilmastolakiluonnoksessa käsitellään luontoa lähinnä hiilinieluna. Luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen ja ilmastonmuutoksen hillitseminen ja sen vaikutuksiin sopeutumisen tukeminen ovat saamelaisten perinteisten elinkeinojen kannalta yhtä keskeisiä asioita.

Lopuksi Saamelaiskäräjät haluaa kiittää ympäristöministeriötä erityisesti siitä, että ministeriö on mahdollistanut saamelaisille omakielisen osallistumisen ilmastolain valmisteluun toteuttamalla verkkokyselyn, johon oli mahdollista vastata kaikilla kolmella Suomessa puhutulla saamen kielellä sekä siitä, että saamelaisnuoret osallistettiin oman kuulemistilaisuuden kautta valmisteluun.

Merk.

Tuomas Aslak Juuso
puheenjohtaja

Sarita Kämäräinen
ma. lakimiessihteeri

Lausunnosta päätti puheenjohtaja 6.9.2021 kuultuaan II varapuheenjohtaja Leo Aikiota.

Lisätietoja antaa puheenjohtaja Tuomas Aslak Juuso, tuomas.juuso@samediggi.fi, puh. 040 687 3394.